

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF**

Seduta tat-18 ta' Frar, 2010

Citazzjoni Numru. 249/1986/1

Cecil **PAĊE** u Henry A. Paċe u b'Nota tal-1 ta' Novembru, 2005, il-kumpannija World Travel & Tourism Limited assumiet l-atti tal-kawża bħala ċessjonarja tal-jeddijiet litigjużi minflok l-attur Henry A. Paċe

VS

Emanuel A. **BONELLO** C.P.A.A. bħala kontrollur u għannom u in rappreżentanza tal-kumpannija Malta & Europe Hotels Limited u b'Nota tal-1 ta' Settembru, 2003, Raymond Gatt għad-Ditta *Gatt, Galea & Co.* assuma l-atti tal-kawża bħala Kontrollur sostitut tal-kumpannija Malta & Europe Hotels Limited; u b'Nota tad-19 ta' Mejju, 2005, l-Avukat Robert Tufigno assuma l-atti tal-kawża fil-kwalita' tiegħu ta' stralċjarju tal-kumpannija Malta & Europe Hotels Limited

II-Qorti:

Rat l-Att taç-Ċitazzjoni mressaq fl-10 ta' Marzu, 1986, quddiem il-Qorti tal-Kummerċ li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, l-atturi talbu li dik il-Qorti (a) għall-finijiet tal-artikolu 1185 tal-Kodiċi Ċivili¹, tikkundanna lill-imħarrek *nomine* jħallashom l-imgħax fuq l-imgħax b'seħħ minn dak inhar li nfetħet il-kawża fuq is-somma ta' mitejn u sebgħa u erbgħin elf disa' mija u ħamsa u disgħin lira Maltin u wieħed u sittin ċenteżmi u sitt milleżmi (Lm 247,995.61,6)² li tirrappreżenta l-imgħax sempliċi miġmugħ fuq somma ta' mija u tmenin elf lira Maltin (Lm 180,000) mislufa b'kuntratt pubbliku tal-20 ta' Diċembru, 1968, minn *Gus Export International Limited* lill-kumpannija *Malta & Europe Hotels Limited*. Talbu wkoll l-ispejjeż;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa fil-25 ta' Awissu, 1986, li biha l-imħarrek *nomine* laqa' għall-azzjoni attriċi billi qal li t-talba attriċi kienet preskritta għall-finijiet tal-artikolu 2261(d)³ billi qatt ma saret talba ġudizzjarja għall-ħlas u lanqas saru xi ħlasijiet li setgħu kisru ż-żmien tal-preskrizzjoni. Fil-mertu laqa' billi qal li l-imgħax pretiż jaqbeż il-kapital u ma jistax jintalab ħlas ta' mgħax li jaqbeż il-kapital;

Rat id-dikjarazzjoni magħmula mill-avukat tal-atturi waqt is-smiġħ tat-30 ta' Novembru, 1990, li biha stqarr li l-atturi ma kenux għadhom qegħdin jinsistu għax-xhieda ta' Dottor Karmenu Mifsud Bonniċi u li ma kellhomx provi aktar x'iressqu;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet ulterjuri mressqa waqt is-smiġħ tal-24 ta' April, 1992, li biha l-imħarrek *nomine*, bla ħsara għall-eċċezzjonijiet li kien ressaq qabel, laqa' billi qal li l-valuta li biha kienu ikkontrattaw il-partijiet kienet il-

¹ Illum l-art. 1142 tal-Kap 16 tal-Liġijiet ta' Malta

² Li jgħibu € 577,674.40 fi flus tal-lum

³ Illum l-art. 2156(d) tal-Kap 16

Kopja Informali ta' Sentenza

Lira Sterlina u mhux il-Lira Maltija, u għalhekk ukoll kieku kellu joħroġ li l-atturi huma tassew kredituri tal-imħarrek *nomine*, s-somma dovuta lilhom trid tkun bil-bosta anqas minn dak li huma jippretendu;

Rat id-degriet tas-27 ta' April, 1994, li bih il-Qorti (diversament presjeduta) ħatret lill-Avukat Paul Caruana Curran bħala Assistent Ġudizzjarju biex jisma' u jiġbor il-provi tal-partijiet, liema ħatra tħassret b'degriet ieħor tad-29 ta' Novembru, 1995;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tal-21 ta' Frar, 1996⁴, li bih talbet lill-imħarrek iressaq tagħrif u provi dwar jekk il-kawża kellhiex tintbagħat mingħandha għal quddiem il-Bord tal-Appelli mwaqqaf taħt l-Att XVII tal-1995 dwar Kumpanniji Kontrollati (Proċeduri ta' Stralċ);

Rat li l-kawża baqgħet titħalla minn data għal oħra bejn Ġunju tal-1996 sa Frar tal-2003 pendent i-eżitu tal-kawża kostituzzjonali miftuħa mill-atturi biex jimpunjaw il-kostituzzjonalita' tal-imsemmi Att XVII tal-1995;

Rat ir-Rikors imressaq mill-atturi fis-17 ta' Lulju, 2003⁵, li bih talbu lil din il-Qorti biex terġa' tqiegħed il-kawża quddiemha fuq il-listi tas-smiġħ;

Semgħet ix-xhieda mressqa mill-partijiet;

Rat id-degriet tagħha tas-27 ta' April, 2004⁶ li bih ħatret lill-Avukat Maria Dolores Gauċi bħala Assistent Ġudizzjarju biex tisma' x-xhieda tal-imħarrek Bonello;

Rat id-degriet tagħha tal-1 ta' Marzu, 2005⁷, li biha ċaħdet talba magħmula minn Michele u Massimiliano Martone b'rikors tagħhom tal-25 ta' Jannar, 2005, biex jitħallew jidhlu fil-kawża *in statu et terminis*;

⁴ Paġ. 775 tal-proċess

⁵ Paġ. 782 tal-proċess

⁶ Paġ. 800 tal-proċess

⁷ Paġ. 830 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat id-degriet tagħha tal-21 ta' Marzu, 2007⁸, li bih ċaħdet talba magħmula mill-Avukat Robert Tufigno bħala stralċjarju tal-kumpannija mħarrka b'rikors tiegħu tal-21 ta' Jannar, 2007, biex jitħalla jressaq Nota tal-Eċċezzjonijiet Ulterjuri;

Rat id-degriet tagħha tas-7 ta' Mejju, 2008⁹, li bih iddikjarat magħluq l-istadju tal-ġbir tal-provi u tat żmien lill-partijiet biex iressqu s-sottomissjonijiet tal-għeluq permezz ta' Noti;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-atturi fit-22 ta' Lulju, 2008¹⁰;

Rat id-degriet tagħha tat-18 ta' Novembru, 2008, fuq talba magħmula mill-imħarrek *nomine* b'rikors tiegħu tat-30 ta' Ottubru, 2008, li bih tawlet iż-żmien li fih l-istess imħarrek *nomine* seta' jressaq l-osservazzjonijiet tiegħu b'Nota;

Rat illi l-imħarrek *nomine*, minkejja l-estensjoni mogħtija lilu, baqa' ma ressaq l-ebda Nota ta' Sottomissjonijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degriet tagħha tat-3 ta' Frar, 2009, li bih ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija kawża dwar l-anatoċiżmu, jew kif mod ieħor magħruf għall-ħlas ta' imgħax fuq l-imgħax fuq kreditu li ma tħallasx lura. FI-1971, l-atturi kisbu l-jeddijiet ta' kreditu mingħand il-kumpannija Great Universal Stores Export International Limited (minn issa 'l quddiem imsejħa "Gusex") li kienet b'att pubbliku silfet lill-kumpannija mħarrka (minn issa 'l quddiem imsejħa "MEH") somma li l-atturi jgħidu li baqgħet qatt ma tħallset lura. Huma jridu li

⁸ Paġ. 915 tal-proċess

⁹ Paġ. 956 tal-proċess

¹⁰ Paġġ. 962 sa 979 tal-proċess

MEH tħallashom l-imgħaxijiet komposti fuq l-imgħaxijiet miġmugħa minn dak inhar tas-self oriġinali sa dak inhar li nfetħet din il-kawża;

Illi għal din l-azzjoni l-imħarrek *nomine* (minn issa 'l quddiem imsejjaħ "EAB") laqa' billi qal li l-azzjoni kienet waqgħet biż-żmien preskrittiv ta' ħames snin, u li, f'kull każ, ma setgħetx issir talba ta' imgħaxijiet *ultra duplum*. B'eċċezzjoni ulterjuri, laqa' wkoll billi qal li t-talba attriċi ma setgħet qatt tinbena fuq ammont maħdum bil-Lira Maltija għaliex il-ftehim ta' self oriġinali kien jirreferi għal-Lira Sterlina;

Illi mill-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża jirriżulta li permezz ta' kuntratt pubbliku tal-20 ta' Diċembru, 1968¹¹, fl-atti tan-Nutar Maurice Gambin, Gusex silfet lil MEH (kumpannija mwaqqfa f'Ġunju tal-1966 u li kienet tgawdi b'titolu ta' enfitewsi temporanja l-ġid fil-Floriana li fuqu kellha tinbena l-lukanda *Excelsior*) is-somma ta' mija u tmenin elf lira (£180,000)¹² taħt il-patti u l-kundizzjonijiet hemm imfissra. Kien maqbul li dik is-somma kellha tirrendi mgħax "*at one-and-a-half percent (1¹/₂%) over the British Bank rate up to the maximum allowed by law*" u kellu jitqies fuq il-bilanċ li minn żmien għal żmien kien ikun għadu dovut minn MEH. Is-self kellu jintradd lura sal-aħħar tas-sena 1970. Is-self kellu jsir billi Gusex tagħti lil MEH tagħmir, materjal u għamara sal-ammont ta' mitt elf lira, u t-tmenin elf lira bilanċ kellhom jithallsu għax-xiri ta' materjal u servizzi marbutin mal-bini ta' lukanda imsemmija *Grand Hotel Excelsior* li MEH kellha maħsub li tkompli ttella' fi Triq l-Assedju l-Kbir, fil-Floriana, li kien maħsub fl-istess kuntratt li tilqa' fiha l-ewwel klijenti fil-31 ta' Awissu tal-1969. MEH intrabtet (flimkien ma' C.E.F.A.T., il-kuntratur imqabbad bil-bini tal-lukanda) li tagħmel tajjeb lil Gusex għad-dewmien fil-ftuħ tal-lukanda lil hinn minn dik id-data. Il-lukanda baqgħet ma nfetħitx sad-data maħsuba;

Illi b'kuntratt pubbliku tas-26 ta' Novembru, 1971¹³, fl-atti tan-Nutar George Cassar, Gusex assenjat lill-atturi l-

¹¹ Dok "A", f'paġġ. 5 sa 10 tal-proċess

¹² Li jgħibu € 419,287.21 fi flus tal-lum

¹³ Dok "B", f'paġġ. 11 – 9 tal-proċess

jeddijiet tagħha fuq is-self lil MEH u kull jedd ieħor litigjuż li Gusex kellha kontra l-istess MEH għas-somma ta' mija u ħamsa u tletin elf lira Sterlina (£ 135,000) u taħt il-patti u l-kundizzjonijiet l-oħrajn hemm dettaljament imfissra. Għall-obbligazzjonijiet tal-atturi kienu daħlu persuni oħrajn bħala garanti solidali flimkien mal-istess atturi, kemm fuq l-imsemmi kuntratt u kif ukoll fuq kitba oħra li saret dakinhar ukoll separatament¹⁴. Gusex tħallset £ 25,000 qabel il-kuntratt u l-bilanc ta' £ 110,000 kellu jithallas lura bla mgħax fuq medda ta' żmien minn Frar tal-1972;

Illi b'ittra uffiċjali tas-6 ta' Diċembru, 1972¹⁵, l-atturi talbu lil MEH biex tħallashom id-dejn tagħha u l-imgħaxijiet. MEH laqgħet għal dik it-talba b'ittra uffiċjali tagħha fid-9 ta' Diċembru, 1972¹⁶;

Illi fit-12 ta' Novembru tal-1974, MEH tqiegħdet taħt kontrollur¹⁷. Inħatar l-Avukat Karmenu Mifsud Bonniċi f'din il-kariga. Huwa dam f'dik il-ħatra sal-5 ta' Novembru, 1985¹⁸, meta wrajh tlaħħaq l-imħarrek *nomine*;

Illi fil-15 ta' Jannar, 1976¹⁹, il-kontrollur tal-Bank l-Avukat Mifsud Bonniċi kien ħallas lil Gusex b'*cheque* is-somma ta' Lm 8183.30,6 (li kienu jgibu £ 10,000) akkont mill-bilanċ li kien għadu dovut. B'ittra mibgħuta mill-avukat ta' Gusex (l-Avukat Joseph Fenech) lill-avukat Mifsud Bonniċi fi Frar tal-1980²⁰, intwera l-bilanċ tal-kapital mis-somma mislufa li ma kienx għadu tħallas u ngħata prospett tal-imgħax li laħaq ingema' matul iż-żmien mill-1 ta' Jannar tal-1973;

Illi b'kuntratt pubbliku tat-23 ta' Lulju, 1981²¹, fl-atti tan-Nutar Francis Micallef, Gusex assenjat lill-kumpannija GHE Limited (li l-azzjonist ewlieni tagħha kienet MEH innifsija) il-kreditu li kien għad fadlilha kontra l-atturi mnissel bis-saħħa tal-kuntratt tal-21 ta' Novembru, 1971,

¹⁴ Dok "EAB4", f'paġġ. 102 – 4 tal-proċess

¹⁵ Dok "P", f'paġ. 980 tal-proċess

¹⁶ Dok "M", f'paġ. 981 tal-proċess

¹⁷ Dok "*Interim Report*", f'paġ. 695 tal-proċess

¹⁸ Xhieda ta' Raymond Gatt 25.1.2005, f'paġ. 822 tal-proċess

¹⁹ Dok "EAB5", f'paġ. 105 tal-proċess

²⁰ Dok "EAB6", f'paġ. 108 tal-proċess

²¹ Dokti "X" u "EAB7" f'paġġ. 80 – 2 u 109 sa 111 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

għall-prezz ta' Lm 35,000 bi ħlas għas-saldu tal-imsemmi kreditu, u issurrogat lil GHE fil-jeddijiet kollha li hija kellha kontra l-atturi bis-saħħa tal-istess kuntratt tal-1971;

Illi fl-10 ta' Marzu, 1986, infetħet din il-kawża;

Illi l-konsiderazzjonijiet ta' natura legali li din il-Qorti trid tagħmel f'din il-kawża huma bosta. Dawn jtnisslu mill-fatt li, mal-medda tas-snin (saħansitra sa minn qabel ma nfetħet il-kawża) kienu seħħew sensiela ta' negozji bejn il-partijiet interessati li lkoll jolqtu bis-sħiħ fuq il-qagħda legali li tirregolahom;

Illi fl-ewwel lok, hemm il-kwestjoni tal-preskrizzjoni. Imbagħad hemm il-kwestjoni tal-valuta li fiha kien miftiehem is-self u l-arranġamenti li saru wara b'seħħ ta' dak is-self. Fit-tielet lok hemm il-kwestjoni dwar meta saru l-assenjazzjonijiet tal-jeddijiet dwar l-istess self minn Gusex lill-atturi u lil terzi. Fl-aħħarnett hemm il-kwestjoni dwar jekk id-“dejn” oriġinali kienx inqata' u jekk allura jmissux jinħadem imgħax jew imgħax kompost f'qagħda bħal dik, u sa liema limitu jista' jintalab imgħax fuq imgħax;

Illi l-Qorti tirrileva li biex stħarrġet dawn il-kwestjonijiet kellha tgħarbel għadd kbir ta' dokumenti mressqin mill-partijiet (l-iżjed mill-imħarrek *nomine*) u tqis is-sottomissjonijiet impressqin biss mill-atturi, għaliex l-imħarrek *nomine* naqas li jressaq is-sottomissjonijiet tiegħu bil-miktub, minkejja ż-żmien mogħti, jew imqar li jagħmel xi sottomissjonijiet bil-fomm waqt xi smiġħ, minkejja li kien patroċinat minn aktar minn avukat wieħed;

Illi xieraq li l-Qorti tisharreġ qabel kull haġ'oħra l-kwestjoni mqanqla bl-**eċċezzjoni tal-preskrizzjoni**. Dan jingħad għaliex jekk kemm-il darba l-Qorti ssib li l-eċċezzjoni hija mistħoqqa, ma jkunx meħtieġ tidhol fi kwestjonijiet oħrajn;

Illi l-imħarrek *nomine* jsejjes din l-eċċezzjoni fuq id-dispost tal-artikolu 2261(d) tal-Kodiċi Ċivili (illum 2156(d) tal-istess Kodiċi) li jitkellem dwar żmien ta' ħames snin għal azzjonijiet dwar ħlas ta' mgħaxijiet ta' somom meħudin

b'self jew taht titolu ieħor, u, in ġenerali, ta' dak kollu li jiġihallas bis-sena jew kull tant żmien ieħor aqsar minn sena;

Illi kemm l-ewwel Kontrollur u kif ukoll l-imħarrek *nomine* li tlaħhaq Kontrollur warajh fl-1985 jiddikjaraw²² li huma qatt ma laqgħu għandhom xi interpellazzjoni uffiċjali għall-ħlas tal-imgħaxijiet komposti. Dan jista' wkoll ikun minnu minħabba li l-atturi jgħidu li kienu interpellaw uffiċjalment lil MEH f'Diċembru tal-1972, jiġifieri qabel ma dik il-kumpannija kienet tqiegħdet taht il-kontroll tal-likwidatur;

Illi, min-naħa tagħhom, l-atturi m'humieħ univoċi fuq din iċ-ċirkostanza. Filwaqt li l-attur Henry Paċe²³ kien ċert li huwa kien qabbad lill-avukat tiegħu jibgħat interpellazzjoni uffiċjali lill-Kontrollur Dottor Mifsud Bonnici (għalkemm ma għarafx jgħid, lanqas bejn wieħed u ieħor, meta kien li dik l-ittra ntbagħtet), l-attur Cecil Paċe²⁴ jgħid li ma kienx hemm għalfejn tintbagħat ittra uffiċjali u dan għaliex ir-riżerva tal-ħlas tal-imgħax fuq l-imgħax kienet saret fil-ftehim li bih Grand Hotel Excelsior Limited kisbet il-lukanda f'Settembru tal-1991²⁵, u wkoll għaliex id-dokumenti relattivi – li dwarhom kien tabilfors midħla l-imħarrek *nomine* – kienu dejjem isemmu dan il-fatt tal-ħlas tal-imgħaxijiet komposti;

Illi mill-atti tal-kawża joħroġ li, ffit taż-żmien wara li “xtraw” il-kreditu li Gusex kellha kontra l-MEH, l-atturi kienu tassew interpellaw uffiċjalment lil MEH b'att ġudizzjarju biex din tħallas kemm il-kapital u kif ukoll l-imgħax. Dan seħħ f'Diċembru tal-1972 u għalhekk, dik l-interpellazzjoni kellha l-effett li tikser iż-żmien preskrittiv li seta' għadda qabel dak inhar²⁶. Huwa minnu li, bejn l-1972 u l-jum li fih infetħet il-kawża (f'Marzu tal-1986), ma ntwera li tressaq l-ebda att ġudizzjarju ieħor kontra MEH u lanqas kontra l-kontrolluri tagħha, u għalhekk dan seta' jagħti 'l wieħed x'jaħseb li xi ħlasijiet li setgħu kienu dovuti ntilfu b'xi żmien

²² Xhieda tal-imħarrek *nomine* Bonello 19.2.1992, f'pag. 77 tal-proċess

²³ Xhieda tiegħu 7.12.1988, f'pag. 58 tal-proċess

²⁴ Xhieda tiegħu 27.4.2004, f'pag. 794 u 798 tal-proċess

²⁵ Dok "RTA", f'pag. 861 sa 879 (ara b'mod partikolari pag. 874) tal-proċess

²⁶ Art. 2128 sa 2130 tal-Kap 16

preskrittiv. Dan jingħad għaliex, b'rieda espressa tal-liġi²⁷, il-ksur ta' żmien preskrittiv b'kull mod maħsub fil-liġi ma jzommx milli l-preskrizzjoni terġa' tibda miexja mill-ġdid;

Illi huwa aċċettat li, fejn jidhlu mgħaxijiet fuq djun (għad-differenza minn talba għall-ħlas tad-dejn innifsu), iż-żmien preskrittiv li fih wieħed jista' jitlob il-ħlas tagħhom huwa ta' ħames snin²⁸, u dan minkejja li dak id-dejn ikun tnissel minn att pubbliku jew minn kitba privata jew inkella mod ieħor²⁹. Fid-dawl ta' dan, għalhekk, il-fatt waħdu li l-atturi kienu interpellaw lil MEH b'ittra uffiċjali waħda (fl-1972) u ma segwewx dik it-talba b'azzjoni jew b'interpellazzjonijiet ġudizzjarji oħrajn kien iġib li tassew il-pretensjoni għall-ħlas ta' mgħaxijiet għaž-żmien sa ħames snin qabel infetħet din il-kawża tkun waqgħet;

Illi, madankollu, l-liġi tagħraf ukoll li l-preskrizzjoni tinkiser bl-għarfien tal-jedd innifsu min-naħa tad-debitur³⁰. Ta' min jgħid li, f'ċerti każi, l-għarfien jitqies iżjed bħala każ ta' rinunzja għall-preskrizzjoni milli interruzzjoni taż-żmien preskrittiv³¹, u hekk huwa l-każ fejn l-għarfien tal-jedd tal-kreditur jista' jkun ukoll implicitu u mhux tabilfors espress³² jew miktub, għalkemm tali għarfien għandu jtifisser b'mod restrittiv³³. Il-Qorti ssib li huwa sewwasew dak li seħħ f'din il-ġrajja. Dan l-għarfien seħħ, qabel kolloxx u żgur sa mill-1974, mill-fatt li MEH (fil-persuna tal-kontrolluri tagħha) kienet regolarment tagħraf l-eżistenza tal-kreditu ta' Gusex u kif ukoll il-fatt li dak il-kreditu kien iġorr l-imgħax. Fis-sewwa jista' jingħad li l-għarfien tad-dejn innifsu qajla jista' jingħad li ma jissarrafx ukoll fl-għarfien tal-obbligu tal-ħlas tal-imgħax, ladarba l-imgħax huwa konsegwenza aċċessorja tal-obbligazzjoni ewlenija;

Illi f'dan il-każ, jirriżulta li MEH (jew min kien jidher għaliha) kienet espressament tagħraf il-jedd għall-ħlas tal-imgħax sena wara sena fil-kontijiet tagħha u kienet

²⁷ Art. 2136(2) tal-Kap 16

²⁸ Art. 2156(d) tal-Kap 16

²⁹ Kumm. GOR **26.12.1975** fil-kawża fl-ismijiet *Nazzareno Fenech vs Salvatore Żerafa* (mhix pbblikata)

³⁰ Art. 2133 tal-Kap 16

³¹ P.A. **10.12.1954** fil-kawża fl-ismijiet *Farrugia pro et noe vs Farrugia et* (Kollez. Vol: **XXXVIII.ii.606**)

³² P.A. **5.6.1959** fil-kawża fl-ismijiet *Borj vs Brincat et* (Kollez. Vol: **XLIII.ii.744**)

³³ P.A. **7.12.1901** fil-kawża fl-ismijiet *Farrugia vs Perini* (Kollez. Vol: **XVIII.ii.81**)

baqgħet tiegħu provvediment għal din il-kontingenza speċifika sa snin wara li nfetħet din il-kawża³⁴. Il-fatt li dawn il-kontijiet tnejjew fl-1988 (jigifieri sentejn wara li nbdiel din il-kawża) ikompli juri, fil-fehma tal-Qorti, raġuni aqwa biex issejjes tali għarfien. Hemm ukoll għarfien minnaħa tal-MEH sa minn żmien qabel ma nfetħet din il-kawża u sa żmien qabel l-istess MEH kienet tqiegħdet taħt kontrollur³⁵. Minbarra dan, meta f'Lulju tal-1981, sar il-kuntratt li bih Gusex assenjat il-kreditu tagħha kontra l-atturi lil GHE Limited, għas-saldu, s-somma mħallsa kienet tgħodd fiha kemm il-ħlas tal-kapital u kif ukoll l-imgħax migmugħ fuqu sa dak inhar³⁶;

Illi jista' jitressaq l-argument (implikat mill-istralċjarju tal-kumpannija mħarrka waqt l-għoti tax-xhieda tiegħu quddiem din il-Qorti³⁷) li ladarba l-ftehim bejn Gusex u l-atturi ma kienx wieħed ta' self (mutwu) imma ta' bejgħ ta' kreditu u ladarba f'Lulju tal-1981 GHE Limited kienet xtrat hija nnifisha l-kreditu li Gusex kellha kontra l-atturi, b'hekk inqatlet l-obbligazzjoni ewlenija u, bħala effett, waqaf jgħaddi aktar imgħax wara dak inhar bil-konsegwenza li ż-żmien tal-preskrizzjoni biex jintalbu l-imgħaxijiet fuq l-imgħaxijiet bdiet għaddejja minn dak inhar. Għar-raġunijiet imsemmija aktar 'il quddiem f'din is-sentenza, din il-Qorti ma taħsibx li dawk iċ-ċirkostanzi jwasslu tassew biex kisru ż-żmien tal-preskrizzjoni kontra l-atturi, dan ukoll fid-dawl tal-fatt li MEH innifisha baqgħet tagħraf l-eżistenza tal-pretensjonijiet tal-atturi, minkejja li setgħet ma kinitx qiegħda taqbel magħhom;

Illi fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjonijiet u bi qbil ma' dak li jissottomettu l-atturi fin-Nota tagħhom, il-Qorti ma ssibx li l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni mistħoqqa u m'hijiex sejra tilqagħha;

Illi l-Qorti issa sejra tgħaddi biex tqis l-aspetti l-oħrajn marbutin mal-każ. Ikun xieraq, qabel kull ħaġa oħra u fid-

³⁴ Ara, per eżempju, Dokti "EAB17", "EAB18", "EAB19", "EAB20", "EAB21", "EAB22", "EAB23", "EAB24", "EAB25", "EAB26", "EAB27", "EAB28", "EAB29", "EAB31" u "EAB32" f'paġġ. 151, 167, 184, 201, 219, 236, 254, 269, 287, 305, 324, 340, 358, 374 u 387 tal-proċess

³⁵ Ara Dokti "EAB34" u "EAB35", f'paġġ. 423, 425, 436 u 439 tal-proċess

³⁶ Dok "EAB6", f'paġ. 108 tal-proċess

³⁷ Xhieda ta' Dr. Robert Tufigno 2.2.2006, f'paġġ. 855 – 6 tal-proċess

dawl tat-talbiet attriċi, li l-Qorti tistħarreg **dwar il-kwestjoni tal-valuta li fiha kienu miftehna l-krediti**. Dwar dan inqala' disgwid bejn l-atturi u l-imħarrek *nomine*. L-atturi bnew l-azzjoni tagħhom fuq ċifra ta' flus f'denominazzjoni ta' Lira Maltija, filwaqt li l-imħarrek *nomine* jgħid li dan ma seta' qatt ikun għaliex il-partijiet kienu ikkuntrattaw f'denominazzjoni ta' Lira Sterlina. Dwar dan, l-imħarrek *nomine* ressaq eċċezzjoni ulterjuri;

Illi l-ewwel ftehim seħħ fl-1968 u l-kuntratt relattiv bejn Gusex u MEH sar f'Malta. Dak iż-żmien il-valuta legali f'Malta kienet il-lira ta' Malta li kienet tiswa ndaqs l-isterlina Ingliża. Dak iż-żmien, Malta kellha l-flus tagħha bħala Stat sovrän. Sa Lulju tal-1971, il-Lira ta' Malta u l-isterlina nżammu fuq l-istess valur. Minn Awissu 'l quddiem, iż-żewġ valuti bdew mexjin it-triq għal rashom, bil-Lira ta' Malta mqiegħda tiswa xi ftit aktar. Meta sar il-kuntratt bejn Gusex u l-atturi f'Novembru tal-1971 (fejn fil-kuntratt tissemma l-ewwel darba l-valuta Sterlina bħala l-korrispettiv dovut mill-atturi ċessjonarji liċ-ċedent Gusex) il-Lira ta' Malta kienet tiswa lira punt ħamsa u għoxrin lira Sterlina (£ 1.25)³⁸. Din il-qagħda ssoktat għal medda ta' snin, ukoll minħabba li, f'Mejju tal-1972, Malta qalbet għal sistema ta' flus deċimali. Kien biss fl-1983³⁹ li il-Lira ta' Malta (*Maltese Pound*) bdiet tissejjaħ il-Lira Maltija (*Maltese Lira*) (Lm), kif baqgħet magħrufa statutorjament sal-31 ta' Diċembru tal-2007, meta mill-għada ma baqgħetx aktar il-valuta legali f'Malta;

Illi tajjeb li wieħed jgħid ukoll li, bħala regola ta' saħħa generali li tolqot lil-liġijiet kollha dak inhar fis-seħħ fejn kienet tissemma l-valuta Maltija, il-liġi kienet stabiliet li "*L-ebda ħaġa li tinsab fid-dispożizzjonijiet ta' qabel ta' dan l-artikolu u fl-artikolu 4 ta' dan l-Att ma għandha tinftiehem li b'xi mod tolqot l-identita', ix-xorta, il-kontenut jew xi ħaġa oħra ta' sustanza ta' l-unita' tal-flus f'Malta kemm qabel kif ukoll wara l-bidu fis-seħħ ta' dan l-Att, izda għandu jkollha effett biss bħala bidla fl-isem bl-Ingliż ta' l-imsemmija flus; u kull riferenza f'xi att privat jew pubbliku jew f'xi dokument ieħor ikun li jkun għall-unita' tal-flus kif imsejja*

³⁸ Dok "EAB8", f'pag. 112 tal-proċess

³⁹ Bl-art 4 tal-Att XIII tal-1983 li daħal fis-seħħ (bl-assens Presidenzjali) fil-15 ta' Lulju, 1983

*bl-ilsien Inġliż qabel il-bidu fis-seħħ ta' dan l-Att għandha tinqara u tintfiehem bħala riferenza għal dik l-unita' kif magħrufa minn hemm 'il quddiem'*⁴⁰;

Illi l-kwestjoni li l-partijiet ma jaqblux magħha hija dwar liema valuta għandha titqies li kienet tgħodd għall-ftehim milfuq fuq il-kuntratt ta' Diċembru tal-1968, meta kemm fir-Renju Unit u kif ukoll f'Malta kien għad hemm parita' fil-valuta. L-atturi jgħidu li l-ftehim kien jirreferi għall-valuta applikabbli f'Malta. Min-naħa tiegħu, l-imħarrek *nomine* jgħid li l-ħsieb tal-partijiet kien li jinnegozjaw fl-Isterlina. Din il-kwestjoni – bħal kull pass f'din il-ġrajja mħabbla – komplet titwiegħer għaliex, meta f'Novembru tal-1971 (meta allura l-Lira ta' Malta u l-Isterlina diġa' ma kinux għadhom jiswew indaqs) Gusex assenjat il-kreditu tagħha kontra MEH lill-atturi, il-korrispettiv li l-atturi kellhom iħallsu lil Gusex issemma espressament f'termini ta' Lira Sterlina;

Illi fil-fehma tal-Qorti l-fatt waħdu li l-kuntratt ta' assenjazzjoni tal-kreditu li seħħ bejn Gusex u l-atturi jsemmi l-Lira Sterlina ma jwassalx b'daqshekk għall-konklużjoni li l-ftehim ta' self tal-1968 (bejn Gusex u MEH) kien ukoll maħsub f'dik il-valuta. Kif inhu mgħallem f'ċirkostanzi bħal din, is-soluzzjoni trid tinstab fil-fehma li l-kontraenti kellhom meta sar il-ftehim⁴¹ u, fin-nuqqas ta' dan, minn ċirkostanzi oħrajn li jsawru l-każ u li l-aktar jaqblu miegħu⁴². Jekk imbagħad, wieħed iqis li l-ftehim ewlieni kien wieħed ta' mutwu, allura jkun jgħodd dak li tipprovdi l-liġi fl-artikolu 1844(2) tal-Kodiċi Ċivili fil-każ fejn ikun hemm tibdil fis-sistema tal-flus qabel jagħlaq żmien il-ħlas;

Illi f'dan ir-rigward il-Qorti qiegħda tqis li s-self kien maħsub li jagħmel tajjeb għal spejjeż ta' benefikati u l-provvista ta' għamara u tagħmir li kellu jagħmel parti mil-lukanda li kienet tinsab f'Malta. Minbarra dan, it-tmexxija tal-imsemmija kontijiet kienet issir minn Malta stess u dan taħt superviżjoni ta' perit arkitett Malti fejn jidhol il-bini u taħt kumpannija ta' awdituri Maltija fejn jidhol it-tqegħid

⁴⁰ Art. 5(2) tal-Att XIII tal-1983

⁴¹ App. Inf. 6.4.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Brullo vs Borg et noe* (Kollez. Vol: LXXVII.ii.286)

⁴² Artt. 1005 u 1006 tal-Kap 16

tal-għamara u t-tagħmir. Iż-żamma tal-kontijiet u rapporti finanzjarji tal-kumpannija mħarrka MEH kienet tirreferi għall-valuta legali ta' Malta u mhux għal xi denominazzjoni oħra⁴³;

Illi kull fejn l-imħarrek *nomine* ressaq xi sura ta' prova dokumentali li turi xi ammont f'denominazzjoni ta' Lira Sterlina, dan jew kien dwar fatturi ta' qabel ma kien hemm xi distinzjoni bejn il-valuta legali f'Malta u fir-Renju Unit⁴⁴, jew inkella fir-rigward tal-ftehim li sar f'Novembru 1971 bejn Gusex u l-atturi (li, f'kull każ, kien stipula l-korrispettiv tal-assenjazzjoni tal-kreditu f'denominazzjoni ta' Lira Sterlina⁴⁵), jew inkella b'xi dokument li sar wara April tal-1992, meta kienet allura tqanqlet l-eċċezzjoni taħt eżami;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti hija tal-fehma li kull ammont li jista' jkun dovut lill-atturi jrid jitqies f'termini ta' valuta legali ta' Lira Maltija (jew, illum, l-ekwivalenti tagħha f'Euro) u mhux f'denominazzjoni ta' Lira Sterlina, u għaldaqstant, l-eċċezzjoni ulterjuri tal-imħarrek *nomine* mhix qiegħda tintlaqa';

Illi l-Qorti sejra tgħaddi issa biex tqis **fil-mertu l-kwestjoni miġjuba quddiemha**. Dan irid isir billi wieħed jimxi mal-ftehim li nissel ir-rabtiet bejn il-partijiet. Il-kuntratt li sar bejn Gusex u l-kumpannija mħarrka f'Diċembru tal-1968 kien jitkellem dwar "*loan*". Il-kuntratt jitkellem ukoll dwar ir-radd lura tal-imsemmi self, għalkemm jidher ukoll li dak is-self ma kienx imwettaq bl-għoti ta' somma flus *brevi manu*, iżda fis-sura ta' estensjoni ta' faċilita' ta' kreditu li jinqata' kontra nfiq fatturat fil-bini tal-lukanda tal-istess kumpannija debitorici MEH. Tressaq l-argument min-naħa tal-kumpannija mħarrka li dak in-negozju ma jistax jitqies bħala mutwu, imma bħala bejgħ bi kreditu, u saret talba wkoll (li din il-Qorti dehrilha li ma kellhiex tilqa' f'dak l-istadju) biex l-istess kumpannija mħarrka titħalla tressaq eċċezzjoni ulterjuri f'dan is-sens;

⁴³ Ara d-dokumenti f'paġġ. 462 sa 698 tal-proċess (tajjeb li jingħad li fl-ebda darba li jissemma l-"*Gusex contract*" ma jingħad li dak il-ftehim kien f'denominazzjoni ta' Lira Sterlina, u kull flus akkont jew tiġmigh ta' mgħaxxijiet dwaru dejjem jintwera f'denominazzjoni ta' Lira Maltija

⁴⁴ Eżempju, Dokti "EAB13", "EAB14" u "EAB15" f'paġġ. 132 – 8 tal-proċess

⁴⁵ Per eżempju, Dok "EAB6", f'paġ. 108 tal-proċess

Illi l-Qorti jidhrilha li l-ftehim ewlieni milfuq bejn Gusex u MEH fl-1968 kien wiehed ta' self, liema kuntratt jghodd kemm ghal ghoti ta' somma flus u kif ukoll ghal kull haġa oħra funġibbli li tista' tintemm bl-użu. Il-Qorti tqis ukoll li l-ftehim għandu aktar minn ftuħ ta' kreditu ("*apertura di credito*") milli mutwu, u dan prinċipalment għaliex fil-każ tal-mutwu l-element tal-kunsinna tal-ħaġa misselfa huwa element meħtieġ u fin-natura tal-istess kuntratt li jagħti jedd rejali tal-ħaġa misselfa lil min jissellifha⁴⁶. F'dan il-każ, il-kuntratt ma kienx juri li MEH ngħatat f'idejha s-somma tal-flus misselfa lilha u lanqas b'kemm jiswew dik is-somma f'marterjal tal-bini u tagħmir, u l-kliem kien magħmul fis-sens li dak l-ammont ikun disponibbli lilha meta jseñhu l-kundizzjonijiet miftehmin;

Illi, minkejja dan, il-kuntratt innifsu fih dispożizzjonijiet li jaqblu ma' kuntratt ta' self u mkien qabel ma tressqet din il-kawża ma jintwera f'xi att jew dokument li l-fehma ġenerali kienet differenti minn kuntratt ta' self. Dan ifisser ukoll li l-Qorti tqis li m'huwiex il-każ fejn il-kuntratt kien mogħti dehra li taħbi negozju ta' xejra differenti, u ma ngħatat l-ebda raġuni tajba għaliex seta' kien hemm xi ċirkostanza fejn il-partijiet ma ridux dak li jirriżulta mill-kuntratt. Il-liġi trid ukoll li l-ftehim dwar imgħax fil-każ ta' self ma jkunx jghodd biss fejn is-self ikun ta' somma flus, imma wkoll fejn dak is-self isir dwar merkanzija jew ħwejjeġ mobbli oħra⁴⁷. Meta saru l-kuntratti l-oħrajn f'Novembru tal-1971 (bejn Gusex u l-atturi) u f'Awissu tal-1981 (bejn Gusex u GHE Limited), il-ftehim tal-1968 issejjaħ bħala ftehim ta' self. Il-kumpannija mħarrka kienet parti fil-kuntratt tal-1968 u m'huwiex xieraq li issa tipprova tpingih bħala xi haġa differenti minn dak li kien maqbul u miftiehem minnha wkoll;

Illi f'kull każ, jidher li, sal-mument meta l-atturi daħlu fix-xena (fl-1971), l-imsemmija fondi ta' Gusex kienu ttieħdu kollha u li l-kreditu li Gusex kellha kontra MEH kien esiġibbli, tant li Gusex kienet diġa' fetħet kawża fil-Qrati Maltin biex titlob il-ħlas lura jew li MEH titqiegħed fi stat ta' insolvenza li twassal għal-likwidazzjoni tagħha;

⁴⁶ Art. 1842 tal-Kap 16

⁴⁷ Art. 1850(1) tal-Kap 16

Illi dan kollu jrid jitqies fl-isfond tal-azzjoni li ressqu l-atturi. Bis-saħħa tal-ftehim li kien intlaħaq bejnhom u Gusex f'Novembru tal-1971, il-kreditu li Gusex kien għad għandha kontra MEH "inx tara" mill-atturi. Il-liġi tagħna⁴⁸ ma tillimitax tali negozju għal xi għamla partikolari ta' jedd, imma tħalli li ssir iċ-ċessjoni ta' kull kreditu, jedd jew azzjoni. Illi f'dan il-waqt jkun tajjeb li jingħad ukoll li meta l-atturi "xtraw" mingħand Gusex il-kreditu li din kellha kontra MEH, huma ma ħallsux minnufih il-korrispettiv miftiehem. Dan ifisser li għalkemm huma kienu saru kredituri ta' MEH bis-saħħa tal-assenjazzjoni tal-kreditu favurhom, huma kienu għadhom fl-istess waqt debituri taċ-ċedent, jiġifieri ta' Gusex;

Illi fil-kwalita' tagħhom ta' ċessjonarji tal-kreditu, f'Diċembru tal-1972, l-atturi interpellaw lill-kumpannija mħarrka MEH (id-debitriċi ċeduta) b'att ġudizzjarju biex tħallashom il-kreditu dovut u kif ukoll l-imgħaxijiet. Malli saret dik l-interpellazzjoni, seħħet it-tagħrifa meħtieġa biex tinħoloq ir-rabta diretta bejn iċ-ċessjonarju tal-kreditu u d-debitriċi ċeduta⁴⁹;

Illi l-kreditu li l-atturi "xtraw" mingħand Gusex kontra MEH kien jintitolahom għal kull jedd li ċ-ċedent Gusex kellha sa dak iż-żmien fil-konfront tad-debitriċi tagħha. Dan kien jgħodd ukoll għall-imgħax li kien jista' jkun dovut fuq xi biċċa mill-kapital tal-kreditu li ma kienx għadu saldat. Wara li l-atturi kienu interpellaw ġudizzjarjament lil MEH biex tħallas lura d-dejn tagħha u l-imgħaxijiet u għarrfitha biċ-ċessjoni li seħħet favurhom, kull pendenza dwar dak il-kreditu kienet għaddiet f'idejn l-atturi. Iżda biex l-atturi setgħu jitolbu l-imgħax fuq kull imgħax dovut dwar dak il-kreditu u biex jimxu mal-liġi⁵⁰, kellhom tabilfors imexxu 'l quddiem din il-kawża biex jitolbu li l-Qorti tawtorizza li jitħallsu tali mgħaxijiet komposti li jkunu ilhom biex jitħallsu għal iktar minn sena qabel ma tkun saret dik il-kawża, ladarba t-tressiq ta' interpellazzjoni b'att **ġudizzjarju** biss

⁴⁸ Art. 1469 tal-Kap 16

⁴⁹ Art. 1471 tal-Kap 16

⁵⁰ Art. 1142 tal-Kap 16

ma hijjex biżżejjed biex tħalli dak l-effett, imma teħtieg **talba ġudizzjarja** fis-sura ta' kawża⁵¹;

Illi f'dan l-aspett ukoll din il-kawża tqanqal żewġ konsiderazzjonijiet oħrajn. L-ewwel waħda hi l-fatt li meta l-atturi "xtraw" il-kreditu mingħand Gusex kontra MEH, ma ħallsux il-korrispettiv. It-tieni waħda (marbuta ma' din tal-ewwel) hi li MEH "ħallset" (permezz ta' terza persuna, jiġifieri GHE Limited) direttament lil Gusex id-dejn li l-atturi kien għad għandhom magħha bis-saħħa tal-ftehim taċ-ċessjoni tal-kreditu li kien sar fl-1971. Din il-Qorti ħasbet fit-tul dwar l-implikazzjonijiet legali ta' dawn iż-żewġ ċirkostanzi li jitolbu li dwarhom isiru xi osservazzjonijiet qabel ma tkompli tistħarreġ is-siwi tat-talba attriċi;

Illi l-effetti normali ta' ċessjoni ta' kreditu fir-rigward tad-debitur ċedut huma li dan tal-aħħar, ladarba jkun mgħarraf biċ-ċessjoni, jidħol f'rapport dirett maċ-ċessjonarju, daqslikieku d-dejn oriġinali jkun sar miegħu. F'każ bħal dak, normalment, iċ-ċessjoni "*ha per effetto la sostituzione di un nuovo creditore al posto del precedente titolare del credito, restando inalterata in tutti gli altri elementi l'obbligazione. ... con la cessione il creditore originario (cedente) trasferisce il credito ad un'altra persona (cessionario) e per effetto della cessione il debitore (che si chiama, in questo caso, debitore ceduto), invece di prestare al cedente, e` tenuto verso il cessionario*"⁵²;

Illi dan iġib miegħu l-konsegwenza li, jekk kemm-il darba d-debitur ċedut iħallas dejnu xorta waħda lill-kreditur oriġinali tiegħu minkejja li jkun mgħarraf biċ-ċessjoni jew ikun jaf biha, dak il-ħlas ma jitfix il-kreditu dovut liċ-ċessjonarju. Huwa għalhekk mgħallem b'awtorita' li "*la notifica, l'accettazione, come pure la conoscenza aliunde della cessione, valgono a costituire l'obbligo del debitore ceduto di adempiere solo nei confronti del cessionario, e sono, a tal fine, tra loro equipollenti, talche`, in loro mancanza, esiste una presunzione, juris tantum, che il debitore sia ignaro della cessione e la liberazione del ceduto che adempia nei confronti del cedente discende*

⁵¹ P.A. 15.2.1984 fil-kawża fl-ismijiet *Aquilina vs Leone Ganado et* (Kollez. Vol: LXVII.iii.16)

⁵² A. Torrente *Manuale di Diritto Privato* (9^a Ediz., 1975), § 231, f'pag. 395

*dal principio che tutela il debitore di buona fede*⁵³. Fil-każ tal-lum jirriżulta mill-atti li l-atturi (iċ-ċessjonarji) għarrfu debitament lil MEH (id-debitriċi ċeduta) bil-ftehim ma' Gusex (iċ-ċedent) u dan sa minn ftit ġimgħat wara li kien sar il-ftehim ta' ċessjoni f'Novembru tal-1971;

Illi l-ewwel mistoqsija li tqum hija dwar il-pożizzjoni ta' ċessjonarju fejn il-kreditu jkun assenjat b'korrispettiv li jibqa' ma jithallasx liċ-ċedent. F'każ b'hal dak, id-debitur ċedut jifdallu xi rabta maċ-ċedent jew xorta waħda jrid iħallas liċ-ċessjonarju u jaf lillu biss? Il-Qorti hija tal-fehma li, sakemm il-ftehim taċ-ċessjoni tal-kreditu jibqa' fis-seħħ, id-debitur ċedut debitament mgħarraf ma jistax jinjora tali ftehim u r-rabta tiegħu tibqa' maċ-ċessjonarju, imqar jekk dan ikun għadu ma ħallasx il-korrispettiv kollu taċ-ċessjoni liċ-ċedent. Wara kollox, meta jkun hemm ċessjoni ta' kreditu, il-kunsens tad-debitur ċedut m'huwiex meħtieġ b'hal element kostitutiv għas-siwi ta' tali ċessjoni. Hija l-fehma tal-Qorti wkoll li, b'seħħ minn dak inhar li sar il-ftehim taċ-ċessjoni favur l-atturi, Gusex tilfet kull jedd li tisħaq ma' MEH għall-ħlas tad-dejn u ma baqgħetx aktar intitolata li tesigi l-ħlas mingħandha. Dan ifisser ukoll, fil-każ tal-lum, li l-kumpanija m'ħarrka MEH ma setgħetx tinjora lill-atturi b'hal d-debitriċi tagħhom u tipprova tissalda d-dejn tagħha direttament ma' Gusex, għaliex fid-dawl tal-prinċipji hawn fuq imsemmija u iżjed u iżjed minħabba l-effetti taċ-ċessjoni, ir-relazzjoni ġuridika emergenti kienet biss bejnha u l-atturi;

Illi, madankollu, jidher sewwa li MEH ma kinitx "komda" bl-atturi b'hal l-kredituri tagħha. Dan fost l-oħrajn kien minħabba l-fatt li, lejn l-aħħar tal-1972 kien diġa' qam xi disgwid bejnha u l-atturi minħabba kirja li Pabros Limited (kumpanija tal-familja tal-atturi) kienet ingħatat biex tmexxi l-Lukanda Excelsior u li kienet naqset li tħallas il-kera kif miftiehem. Din l-imġiba min-naħa ta' MEH tirrifletti xi ftit il-fehma tagħha murija fl-ittra uffiċjali tagħha tad-9 ta' Diċembru, 1972, bi twegiba għall-interpellazzjoni magħmula lilha mill-atturi bl-ittra uffiċjali ta' tlitt ijiem qabel. F'dak l-att ġudizzjarju, MEH uriet bla tlaqlieq li hija riedet

⁵³ Alpa & Mariconda *Codice Civile Commentato* (2^a Ediz, 2009, Lib. IV°, pag. 325)

toqgħod b'seba' għajnejn li tħallas l-ammont li seta' kien għadu dovut b'għaqqal u lil min kien tassew jistħoqqu dak il-ħlas. Il-Qorti tifhem li MEH, filwaqt li kienet qiegħda tagħraf li kienet saret iċ-ċessjoni, kienet qiegħda taċċettaha b'riżerva. Fil-liġi, atteggament bħal dan għandu rilevanza mhux ta' min jittraskuraha meta mqabbla ma' aċċettazzjoni bla riżerva⁵⁴. Dik l-imġiba kienet sa ċertu punt dettata wkoll mill-fatt li sa dak iż-żmien, Gusex kienet għadha tgawdi minn garanziji ipotekarji (fis-sura ta' privileġġ speċjali) għall-kreditu tagħha fuq il-ġid (il-lukanda) ta' MEH. Għalhekk, li kieku MEH ħallset lill-atturi minflok ma ħallset lil Gusex, dak il-ħlas ma kienx jissarraff fit-tħassir ta' dawk l-ipoteki li kieku dawn, min-naħa tagħhom, ikunu naqsu li jħallsu dik is-somma lil Gusex biex jaqtgħu d-dejn li huma kien għad għandhom ma' din minħabba iċ-ċessjoni tal-kreditu li kienet saritilhom f'Novembru tal-1971;

Illi dan iwassal għat-tieni mistoqsija, u jiġifieri x'effett joħroġ mill-fatt li fl-1981 Gusex assenjat il-kreditu tagħha fil-konfront tal-atturi lil GHE Limited. Bis-saħħa ta' dak il-kuntratt, id-dejn li l-atturi kellhom ma' Gusex bis-saħħa taċ-ċessjoni ta' kreditu li kienet saret fl-1971, inqata' għas-saldu u Gusex ħelset il-ġid ta' MEH mir-rabtiet ipotekarji li kellha favuriha fuq il-lukanda *Excelsior*. B'dan il-mod GHE Limited (li l-azzjonista ewlenija tagħha kienet l-istess MEH), giet surrogata fil-jeddijiet ta' Gusex kontra l-atturi. Mill-atti jirrizulta li d-dejn dovut lil Gusex inqata' għal kollox u *per saldo* fit-23 ta' Lulju, 1981. Dan seħħ billi l-kontrollur tal-kumpannija mħarrka MEH (li madankollu kien qiegħed jidher fuq l-att f'isem GHE Limited) ħallas b'*cheque* lil rappreżentant awtorizzat ta' Gusex is-somma ta' ħamsa u tletin elf lira Maltin (Lm 35,000) biex jinqata' darba għal dejjem l-ammont ta' tmienja u sittin elf erba' mija u tnejn u tletin lira Sterlina (£ 68,432) li kien għadu dovut sa dak iż-żmien, liema somma kienet tgħodd fiha l-imgħaxijiet miġmugħin sa Ġunju tal-1981⁵⁵. (Il-Qorti tqis li din it-tismija ta' mgħaxijiet hija xi ffit anomala meta wieħed jara li fil-kuntratt ta' Novembru tal-1971 bejn Gusex u l-atturi, kien espressament pattwit li l-bilanċ ta' £ 110,000 Sterlina

⁵⁴ Ara, f'dan ir-rigward, l-art. 1201 tal-Kap 16

⁵⁵ Ara l-ittra Dok "EAB6", f'paġ. 108 tal-proċess

li l-atturi kellhom iħallsu lil Gusex bħala bilanċ tal-korrispettiv taċ-ċessjoni tal-kreditu ma kellux jinkorri mgħaxijiet. Jista' jagħti l-każ li l-imgħaxijiet kellhom jitħallsu għaliex flimkien mal-kuntratt kienet inħarġet sensiela ta' kambjali dwar kull skadenza miftehma tal-ħlas ta' dak il-bilanċ);

Illi, f'kull każ, dan ifisser ukoll li ladarba nqatel id-dejn, ma kienx hemm għalfejn jimxi mgħax ieħor minn dik id-data 'l quddiem fuq dak il-kreditu. Kif ingħad, l-imsemmi ħlas kien jirreferi għall-kreditu li l-atturi kienu "xtraw" b'titolu ta' ċessjoni ta' kreditu mingħand Gusex fil-konfront ta' MEH u l-istess atturi jistqarru li dak il-ħlas kien sar mill-imsemmi Kontrollur f'isimhom u jmissu jkun meqjus fir-rigward tat-talba attriċi nnifisha u li jitnaqqas minnha⁵⁶;

Illi dan il-fatt tal-ħlas għas-saldu jmieri dak li jissemma fl-aħħar parti tal-ħames premessa taċ-Ċitazzjoni attriċi. Fil-fehma tal-Qorti dak il-fatt iġib miegħu ukoll l-effett li GHE Limited saret, b'seħħ minn Lulju tal-1981, kreditriċi tal-atturi;

Illi dak li jinteressa l-kwestjoni f'din il-kawża huwa l-effett, jekk kien hemm, ta' tali ħlas fuq il-pretensjonijiet tal-atturi. F'kundizzjonijiet normali, jekk tnejn min-nies ikunu debituri ta' xulxin, issir tpaċija bejniethom⁵⁷. Dan iseħħ ukoll jekk min għandu jagħti ma jkunx jaf bl-eżistenza tad-dejn kuntrarju, għaliex fejn hemm żewġt idjun fi żmien wieħed, u sakemm id-djun ikollhom it-tnejn bħala oġġett somma ta' flus jew ħwejjeġ fungibbli tal-istess speċi u jkunu t-tnejn likwidi u li jistgħu jintalbu⁵⁸, joqtlu 'l xulxin safejn ikunu ndaq⁵⁹. Hija regola magħrufa mil-liġi wkoll li t-tpaċija ta' krediti tista' ssir ukoll bejn dejn tad-debitur ċedut u ċ-ċessjonarju ta' dejn ieħor kontra l-istess debitur ċedut⁶⁰. Iżda biex isseħħ tali tpaċija *ipso jure*, jeħtieġ fl-ewwel lok li ż-żewġt idjun ikunu dovuti miż-żewġ persuni li jkunu

⁵⁶ Xhieda tal-attur Cecil Paċe 7.12.1988, f'paġġ. 60 – 1 tal-proċess

⁵⁷ Art. 1196(1) tal-Kap 16

⁵⁸ Art. 1197(1) tal-Kap 16

⁵⁹ Art. 1196(2) tal-Kap 16

⁶⁰ Art. 1201(2) tal-Kap 16

reċiprokament ukoll iż-żewġ kredituri⁶¹, u, fuq kollox, li jkunu djun mistqarra minnhom it-tnejn⁶²;

Illi hija l-fehma tal-Qorti li bis-saħħa tal-kuntratt bejn Gusex u GHE Limited f'Lulju tal-1981, huwa minnu li nqata' d-dejn li l-atturi kellhom lejn Gusex billi tħallas il-bilanċ li kien għad fadal u kull imgħax li seta' kien miġmugħ fuq dak il-bilanċ sa dak inhar. Madankollu, ma jistax jingħad li seħħet il-kumpensazzjoni legali jew tpaċija maħsuba mil-liġi, u dan għas-sempliċi fatt li d-dejn tal-atturi ma nxtarax minn MEH imma minn terza persuna (minkejja li din hija tista' tgħid proprjeta' ta' MEH, iżda b'personalita' ġuridika għal kollox distinta minnha) u għalhekk jonqos l-element kruċjali tar-reċiproċita' essenzjali tal-partijiet biex tista' sseħħ it-tpaċija;

Illi, madankollu, l-ħlas magħmul minn GHE Limited lil Gusex kien ta' siwi u benefiċċju għall-atturi u, bis-saħħa tiegħu wieħed jista' jgħid li l-istess atturi ħelsu minn piż li kien jista' jintalab kontribom f'kull ħin. Bl-imsemmi ħlas, l-atturi ġew ukoll f'qagħda fejn il-kreditu tagħhom kontra MEH kien għadu intatt filwaqt li d-dejn tagħhom lejn il-kreditur ċedent kien ingħalaq. Li kieku l-Qorti kellha tagħlaq għajnejha għal dawn il-fatti u tħares biss lejn il-pendenza tad-dejn dovut mid-debitriċi ċeduta MEH, kien ikun każ fejn jingħata premju lil min ikun stagħna bi ħsara għal ħaddieħor. Kif ingħad, l-atturi nfushom jistqarru li kull ħlas li sar biex jaqta' d-dejn li huma kellhom ma' Gusex imissu jinqata' mis-somma li dwarha huma qegħdin jibnu t-talba attriċi;

Illi għalhekk dan iġib li filwaqt li l-atturi jistgħu iressqu t-talba tagħhom għall-ħlas tal-imgħaxijiet fuq l-imgħaxijiet kontra l-kumpannija mħarrka MEH ladarba ma ntweriex li nqata' d-dejn li din kien kellha magħhom, tali talba trid tieħu b'qies ukoll il-ħlasijiet li saru maż-żmien u li minnhom l-istess atturi ibbenefikaw. Issa meta wieħed jara l-kuntratt tat-23 ta' Lulju, 1981⁶³, isib li għalkemm iċ-

⁶¹ A. Torrente *op. cit.* § 246, f'paġ. 414 u App. Inf. 12.1.2005 fil-kawża fl-ismijiet *Iceberg Refrigerated Services Ltd vs Albert Debono noe*

⁶² App. Civ. 29.5.1998 fil-kawża fl-ismijiet *Philip Grima vs Carmel Mamo et pro et noe* (mhix pubblikata) u P.A. RCP 7.12.2006 fil-kawża fl-ismijiet *Tabria Company Ltd vs Pilastrri Ltd*

⁶³ Dok "EAB7", f'paġġ. 109 sa 111 tal-proċess

ċessjoni tal-kreditu favur GHE Limited saret għall-korrispettiv ta' LM 35,000, fil-fatt jidher ċar li l-kreditu "mifdi" sa dak inhar kien ilaħħaq LM 51,306.04,2. Għalhekk, hija din iċ-ċifra u mhux is-somma mħallsa miċ-ċessjonarja GHE Limited li trid titqies bħala l-benefiċċju nett li gawdew l-atturi, għaliex hija dik is-somma li huma kienu għadhom iridu jħallsu lil Gusex sa dak inhar, li kieku ma ħallsitulkomx GHE Limited. B'żieda ma' dan, jirriżulta wkoll⁶⁴ li f'Jannar tal-1976, kien sar ħlas ieħor għas-somma ta' LM 8,183.30,6 lil Gusex mill-kontrollur ta' MEH;

Illi għalhekk, meta wieħed jigi biex iqis l-imgħax li ngema' fuq id-dejn li MEH kellha ma' Gusex, wieħed irid inaqqas is-somma ta' LM 8,183.30,6 b'seħħ minn Jannar tal-1976, u s-somma ta' LM 51,306.04,2 b'seħħ minn Lulju tal-1981. Dan ifisser għalhekk li s-somma msemmija fl-Att taċ-Ċitazzjoni bħala dik li fuqha qiegħda ssir it-talba għall-kundanna tal-ħlas ta' mgħaxijiet komposti trid tkun aġġustata. Minn kalkoli li għamlet il-Qorti fid-dawl taż-żewġ ħlasijiet li ssemme⁶⁵, joħroġ li s-somma ta' mgħaxijiet sempliċi miġmugħa sa sena qabel dak inhar li tressqet il-kawża jitlegħu għal mija u ħamsa u disgħin elf u ħames mitt lira Maltin (Lm 195,500)⁶⁶, jekk wieħed iħaddem ir-regola miġjuba fl-artikolu 1169 tal-Kodiċi Ċivili;

Illi dan igibna għat-**tieni eċċezzjoni tal-imħarrek nomine** li trid li l-liġi ma tħallix li ssir talba għal imgħax f'ammont li jaqbeż il-kapital. Din ir-regola li ilha mħarsa fis-sistema legali Malti sa minn żminijiet 'il bogħod, hija miruta mid-Dritt Ruman⁶⁷ u dejjem tqieset bħala waħda ta' applikazzjoni rigorużagħalkemm mhix waħda assoluta⁶⁸. Kemm hu hekk, hija regola li wkoll tippermetti eċċezzjonijiet, bħal ma jkun il-każ ta' użu kummerċjali jew fejn il-liġi nnifisha tippermetti l-imgħaxijiet bħala d-danni li jitnisslu mid-dewmien ta' twettiq ta' obligazzjoni li jkollha biss bħala oġġett il-ħlas ta' somma determinata⁶⁹. F'każ

⁶⁴ Ara Dok "EAB5" u "EAB6", f'paġġ. 105 – 6 tal-proċess

⁶⁵ (Lm 180,000 x 0.08 x 12.5) – Lm 8183 + (Lm 150,000 x 0.08 x 3.5) – Lm 21316 + (Lm 150,000 x 0.08 x 0.25)

⁶⁶ Li jġibu € 455,392.50 fi flus tal-lum

⁶⁷ P.A. 30.4.1947 fil-kawża fl-ismijiet *Vassallo noe vs Ballucci* (Kollez. Vol: XXXIII.ii.64)

⁶⁸ Ara, per eżempju, Kumm. GOR 16.10.1974 fil-kawża fl-ismijiet *William Galea vs Dr. Ugo Mifsud Bonnici noe* (mhix pubblikata)

⁶⁹ Art. 1139 tal-Kap 16

bħal dan, jitqies li ma jkunx xieraq li d-debitur jieħu vantaġġ minn-nuqqas tiegħu li jwettaq l-obbligazzjoni⁷⁰ u jinqeda bil-proċeduri meħudin kontrih quddiem qorti biex jinqeda bihom bi skuża għaldaqshekk⁷¹. Il-Qorti tqis li l-azzjoni tal-atturi toqgħod sewwa fil-parametri tal-eċċezzjoni għar-regola fuq imsemmija. Bla ma terġa' ttenni ħwejjeg li diġa' jirriżultaw minn konsiderazzjonijiet li hija għamlet aktar qabel f'din is-sentenza, minkejja li bejn l-atturi u l-kumpannija mħarrka tirriżulta taqtigħa twila u mwiegħra ta' ġrajjet komplikati u xiljiet reċiproċi, ma jistax jingħad li l-pretensjoni tal-atturi jmissha tiċċaħħad mill-benefiċċji kollha li jmorru magħha;

Illi għalhekk, lanqas din l-eċċezzjoni ma tirriżulta mistħoqqa u għalhekk m'hijjex sejra tintlaqa';

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tiċħad l-eċċezzjonijiet kollha tal-imħarrek *nomine* billi m'humjex mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt;

Tilqa' t-talba attriċi u tikkundanna lill-imħarrek *nomine* jħallas lill-atturi, flimkien u solidalment bejniethom, l-imgħaxijiet komposti fuq is-somma ta' erba' mija u ħamsa u ħamsin elf, tliet mija u tnejn u disgħin euro u ħamsin ċenteżmi (€ 455,392.50), b'seħħ mill-10 ta' Marzu, 1986, sal-jum tal-ħlas effettiv, liema somma tirrappreżenta l-imgħax miġmugħ fuq bilanċ ta' kapital misluf lill-imħarrek *nomine* bis-saħħa ta' kuntratt tal-għoxrin (20) ta' Diċembru, elf disa' mija u tmienja u sittin (1968), u minnu dovut lill-atturi bħala ċessjonarji tal-imsemmi kreditu;

Tikkundanna wkoll lill-imħarrek *nomine* jħallas l-ispejjeż tal-kawża.

Moqrija

⁷⁰ App. Kumm. 20.7.1994 fil-kawża fl-ismijiet *Penza vs Mallia* (Kollez. Vol: LXXVIII.ii.205)

⁷¹ P.A. LFS 10.12.2007 fil-kawża fl-ismijiet *Bank of Valletta p.l.c. vs Francis Bezzina Wettinger*

Kopja Informali ta' Sentenza

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----